

Πράξη «Επιστημονική υποστήριξη σχεδιασμού εξειδίκευσης δράσεων ΠΕΣ»
- MIS 5001036

**Διαμόρφωση εργαλείων για την ποιοτική διερεύνηση
της μαθητικής διαρροής στην Τεχνική και
Επαγγελματική Εκπαίδευση
Μέρος Α΄**

Γιώργος Σταμέλος

Καθηγητής Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Πανεπιστήμιο Πατρών

ΙΕΠ 2018

1

Όπου διατυπώνονται απόψεις στην παρούσα μελέτη αποτελούν απόψεις του συγγραφέα και όχι απαραίτητα επίσημες θέσεις του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Πίνακας περιεχομένων

1.	Εισαγωγή	4
2.	Η τοποθέτηση του προβλήματος.....	5
3.	Η έρευνα του Ι.Ε.Π για τη μαθητική διαρροή: η περιφερειακή και τοπική γενική εικόνα	8
3.1	Η επιλογή σχολικών μονάδων για την έρευνά μας	10
3.2	Ανατολική Μακεδονία-Θράκη.....	11
3.3	Αττική.....	11
3.4	Δυτική Ελλάδα	11
3.5	Συγκεντρωτικά το δείγμα	12
4.	Η εστίαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ειδικότερα στο ΕΠΑΛ ..	13
5.	Βιβλιογραφία.....	15

1. Εισαγωγή

Το παραδοτέο 1.2.1.5 αποσκοπεί στη διαμόρφωση και ανάπτυξη των απαραίτητων μεθοδολογικών εργαλείων που κρίνονται αναγκαία για την υλοποίηση μιας εμβριθούς έρευνας πεδίου, η οποία εστιάζει το ενδιαφέρον της σε επιλεγμένα **Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑΛ)** της χώρας τα οποία εμφανίζουν υψηλά ποσοστά μαθητικής διαρροής. Πρόκειται ουσιαστικά για ΕΠΑΛ, τα οποία εμφανίζουν σοβαρά προβλήματα μαθητικής διαρροής, διαπίστωση που εδράζεται σε ποσοτικά στοιχεία που προκύπτουν από πρόσφατες καταγραφές του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π 2017). Χωρίς δεύτερη σκέψη, η ποσοτική έκφραση του προβλήματος της μαθητικής διαρροής αποτελεί το πρώτο στοιχείο το οποίο οφείλουμε ερευνητικά να αξιοποιήσουμε, προκειμένου να εμβαθύνουμε και να κατανοήσουμε επαρκώς τη φύση αλλά και τις αιτίες ενός από τα πιο σοβαρά προβλήματα κάθε εκπαιδευτικού συστήματος.

Το εν λόγω παραδοτέο (Π.1.2.1.5), παρά τον ειδικό και συγκεκριμένο προσανατολισμό του, συνδέεται αναμφίβολα με το ευρύτερο πεδίο του εκπαιδευτικού μας συστήματος, επισκοπώντας το πρόβλημα της μαθητικής διαρροής μέσα από την ολότητα της ελληνικής πραγματικότητας στο γεωγραφικό, κοινωνικό και πολιτισμικό της περιβάλλον. Ως εκ τούτου, η σύνδεση και ώσμωση των ποιοτικών προσεγγίσεων με τις ποσοτικές κατανομές αποτελούν βασική στρατηγική του εν λόγω παραδοτέου μεθοδολογική επιλογή που αναμφίβολα ενισχύει τη δυναμική του εγχειρήματός μας. Συγκεκριμένα, κοινός στρατηγικός στόχος του ευρύτερου εγχειρήματος αποτελεί η διερεύνηση των παραγόντων εκείνων (σχολικοί, κοινωνικοί, πολιτισμικοί, κ.ο.κ) που καθορίζουν το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής, σε συνάρτηση με στοιχεία και παράγοντες, όπως είναι οι γεωγραφικές και περιφερειακές διαφοροποιήσεις αλλά και άλλοι κοινωνικο-οικονομικοί δείκτες οι οποίοι κρίνεται απαραίτητο να ληφθούν σοβαρά υπόψη στο πλαίσιο ανάλυσης και ερμηνείας του φαινομένου.

2. Η τοποθέτηση του προβλήματος

Η γενική έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση του προβλήματος της μαθητικής διαρροής. Ειδικότερα, η μαθητική διαρροή είναι η κατάληξη μιας σειράς αστοχιών και προβλημάτων που συνηθίζεται να αποκαλούνται αποτυχίες (μαθησιακή, σχολική, εκπαιδευτική). Οι αποτυχίες αυτές σχετίζονται με το ευρύτερο οικογενειακό, κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό περιβάλλον είτε σε τοπικό είτε σε περιφερειακό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση, οι συνέπειες είναι από σοβαρές έως καταλυτικές ανάλογα και τη βαθμίδα εκπαίδευσης και τους επιμέρους στόχους της. Για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο, δηλαδή για τον κύκλο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, η ανάλυση έχει γίνει σε άλλα παραδοτέα. Εδώ, θα γίνει επικέντρωση στη μετα-υποχρεωτική εκπαίδευση και συγκεκριμένα στην επαγγελματική δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ΕΠΑΛ). Συνεπώς, θα πρέπει να αναζητηθεί ο λόγος ύπαρξης των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑΛ) για να μπορέσουμε στη συνέχεια να καταλάβουμε και τις συνέπειες της μαθητικής διαρροής από τα ΕΠΑΛ. Βέβαια, ας σημειωθεί ότι μια ευρύτερη ανάλυση θα γίνει σε άλλο παραδοτέο. Σε αυτό, θα γίνουν κάποιες πρώτες νύξεις που μας είναι αναγκαίες για τον αρχικό σχεδιασμό της έρευνας. Το ΕΠΑΛ ανήκει στην ευρύτερη Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (ΕΕΚ). Η ΕΕΚ με τη σειρά της εντάσσεται σε ένα ευρύτερο σχεδιασμό που αφορά τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Το τελευταίο αναπόφευκτα μας φέρνει στο πρόβλημα της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης που περνά η χώρα και το διακύβευμα ενός βιώσιμου μέλλοντος τόσο για την κοινωνία όσο και την οικονομία της. Σε αυτό το πλαίσιο το κάθε ΕΠΑΛ επιτελεί ένα διττό έργο, επαγγελματικό και κοινωνικό. Το επαγγελματικό έχει να κάνει με τα απαραίτητα για μια πετυχημένη επαγγελματική ένταξη των μαθητών/τριών των ΕΠΑΛ στην αγορά εργασίας. Το κοινωνικό σχετίζεται με τη διατήρηση ενός τμήματος του μαθητικού πληθυσμού στο εκπαιδευτικό σύστημα, δίνοντάς του το δικαίωμα για επιπλέον εκπαίδευση που πιστεύεται ότι θα περιορίσει τις κοινωνικές ανισότητες διασφαλίζοντας ένα μέλλον για

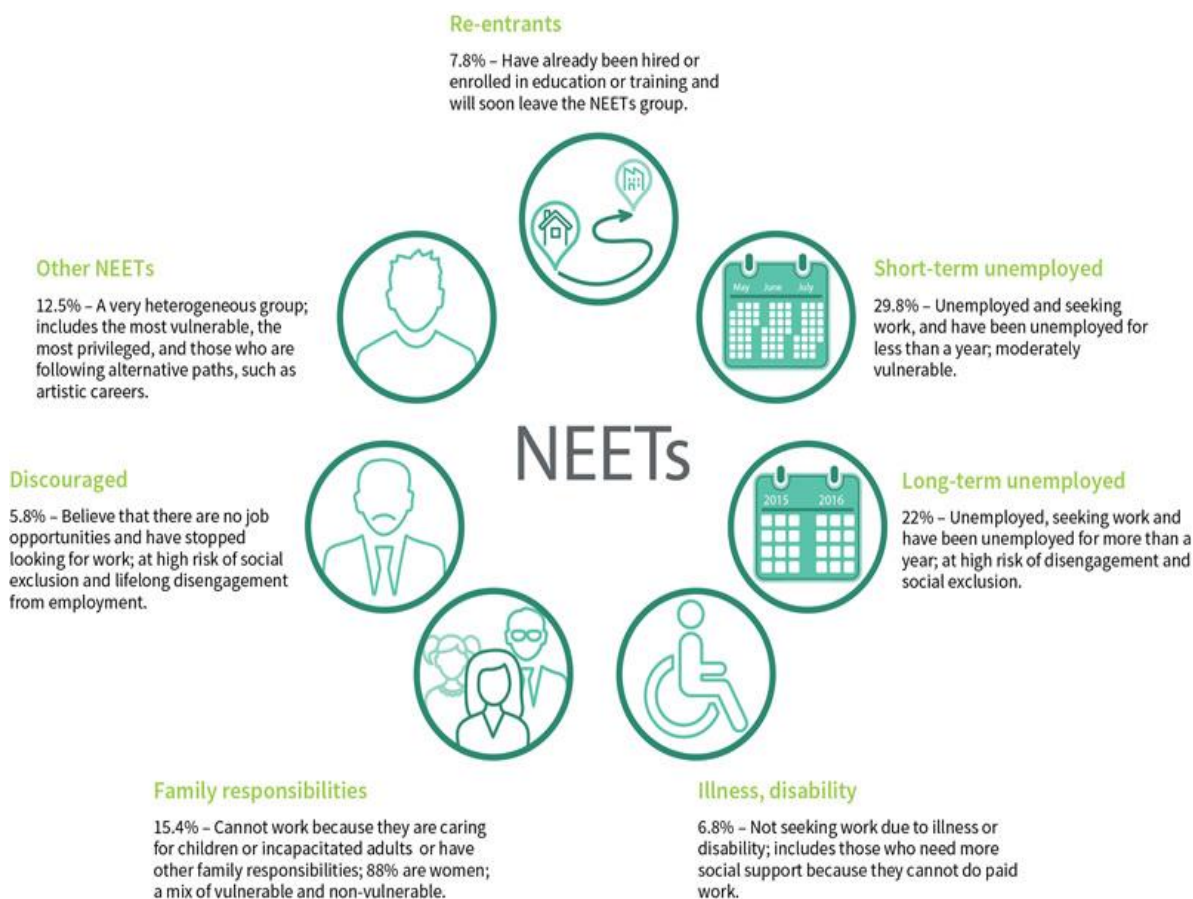
τους/τις αποφοίτους του με ευοίωνα εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα (Μπαξεβανάκης, 2017).

Αν έτσι έχουν τα πράγματα, τότε η μαθητική διαρροή από τα ΕΠΑΛ μπορεί να συνδεθεί με ένα μείζον σύγχρονο, όχι μόνο ελληνικό αλλά και ευρωπαϊκό, παγκόσμιο πρόβλημα αυτό των NEETs (No Education Employment Training) νέων ανθρώπων (από τουλάχιστον 15 ετών και μετά). Για πρώτη φορά ο όρος χρησιμοποιήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά γρήγορα επεκτάθηκε σε άλλα κράτη (ΗΠΑ, Ιαπωνία, Νότια Κορέα, Ταϊβάν), αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αποδεικνύοντας ότι πρόκειται για ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Στην πρώτη του εκδοχή αφορούσε νέους 16-24 ετών, αλλά αυτό σχετίζεται περισσότερο με την κοινωνική και εκπαιδευτική πραγματικότητα του Ηνωμένου Βασιλείου.¹ Προφανώς, η εστίαση σε αυτή την ομάδα πληθυσμού είχε να κάνει με ένα ευρύτερο πρόβλημα, εκείνο του κοινωνικού αποκλεισμού. Το τελευταίο έχει να κάνει με τη διάσπαση του βασικού κοινωνικού κυττάρου, του «κοινωνικού δεσμού» (Παπαδοπούλου, 2002). Από εδώ, εκκινεί μια ολόκληρη συζήτηση για τις κοινωνικές ομάδες που κινδυνεύουν με κοινωνικό αποκλεισμό, οι οποίες συνήθως αναφέρονται ως ευπαθείς ή ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες (Παπαδοπούλου, 2002). Το πρόβλημα με τους NEETs εντάθηκε περισσότερο στο μέτρο που θεωρούνται ομάδα, η οποία φαίνεται να λειτουργεί και ως φυτώριο παραγωγής και τροφοδότησης ακραίων πολιτικών και θρησκευτικών εκφάνσεων, όπως είναι οι νεοναζιστικές ή φονταμενταλιστικές θρησκευτικές ομάδες (πχ. ISIS) τουλάχιστον σε κάποιες από τις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες. Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία, στο Ηνωμένο Βασίλειο οι NEETs ηλικίας 16-24 ετών ανέρχονταν σε 794.000, ενώ με στοιχεία του ΟΟΣΑ (2016), το μικρότερο πρόβλημα το αντιμετώπιζε η Ισλανδία με 5,3% για νέους ηλικίας 15-29 και το μεγαλύτερο η Τουρκία με 28,2% (Parliament, UK, 2018)

Η ΕΕ φαίνεται να έχει θέσει το πρόβλημα των NEETs σε προτεραιότητα τόσο ερευνητική όσο και πολιτική. Πρόσφατη δημοσίευσή της μας δίνει μια αναλυτική εικόνα

¹ Βλ. σχετικά <https://en.wikipedia.org/wiki/NEET>.

των NEETs ανά χώρα (Eurofound, 2016). Μια σύνθεση της ανάλυσης των NEETs παρουσιάζεται στο επόμενο σχήμα (Eurofound, NEETs, 2018).

Για την Ελλάδα, πρόσφατη έρευνα μας δείχνει ανησυχητική αύξηση των NEETs κατά την περίοδο της μεγάλης κρίσης που περνά τα τελευταία χρόνια η χώρα. Πιο συγκεκριμένα αυτοί υπολογίστηκαν στο 16,9%, με αύξηση κατά 50% την περίοδο της κρίσης (Παπαδάκης, 2013). Συνεπώς, οι διαρρέοντες από τα ΕΠΑΛ θα μπορούσαν να ενταχθούν σε αυτή την ευαίσθητη κοινωνική ομάδα και να αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας υπό το πρίσμα ενασχόλησης που της δίνουν οι διεθνείς και ελληνικές μελέτες.

3. Η έρευνα του Ι.Ε.Π για τη μαθητική διαρροή: η περιφερειακή και τοπική γενική εικόνα²

Αναφορικά προς την αποτύπωση της εικόνας που εμφανίζει η μαθητική διαρροή στην Ελληνική επικράτεια, σημείο αναφοράς αποτελούν τα στοιχεία που αποτυπώνονται στην έρευνα του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (2017). Συγκεκριμένα, η εν λόγω έρευνα μας δίνει σαφή ποσοτική εικόνα για το σύνολο της χώρας, αφού επιπροσθέτως τα στοιχεία αυτά προσφέρονται για περαιτέρω εμβάθυνση με στόχο τον εντοπισμό, την ανάλυση και ερμηνεία των παραγόντων εκείνων που εντείνουν, αλλά και αναπαράγουν το πρόβλημα της μαθητικής περιοχής σε όλη την επικράτεια.

Ειδικότερα για τα ΕΠΑΛ (σε συνέχεια της διερεύνησης για τα: Α. δημοτικά και Β. γυμνάσια, που αναφέρονται στα παραδοτέα Π.1.2.1.3. και Π.1.2.1.4. αντίστοιχα).

Γ. ΕΠΑΛ

Τα σημαντικότερα προβλήματα μαθητικής διαρροής στα ΕΠΑΛ εμφανίζουν οι περιφέρειες:

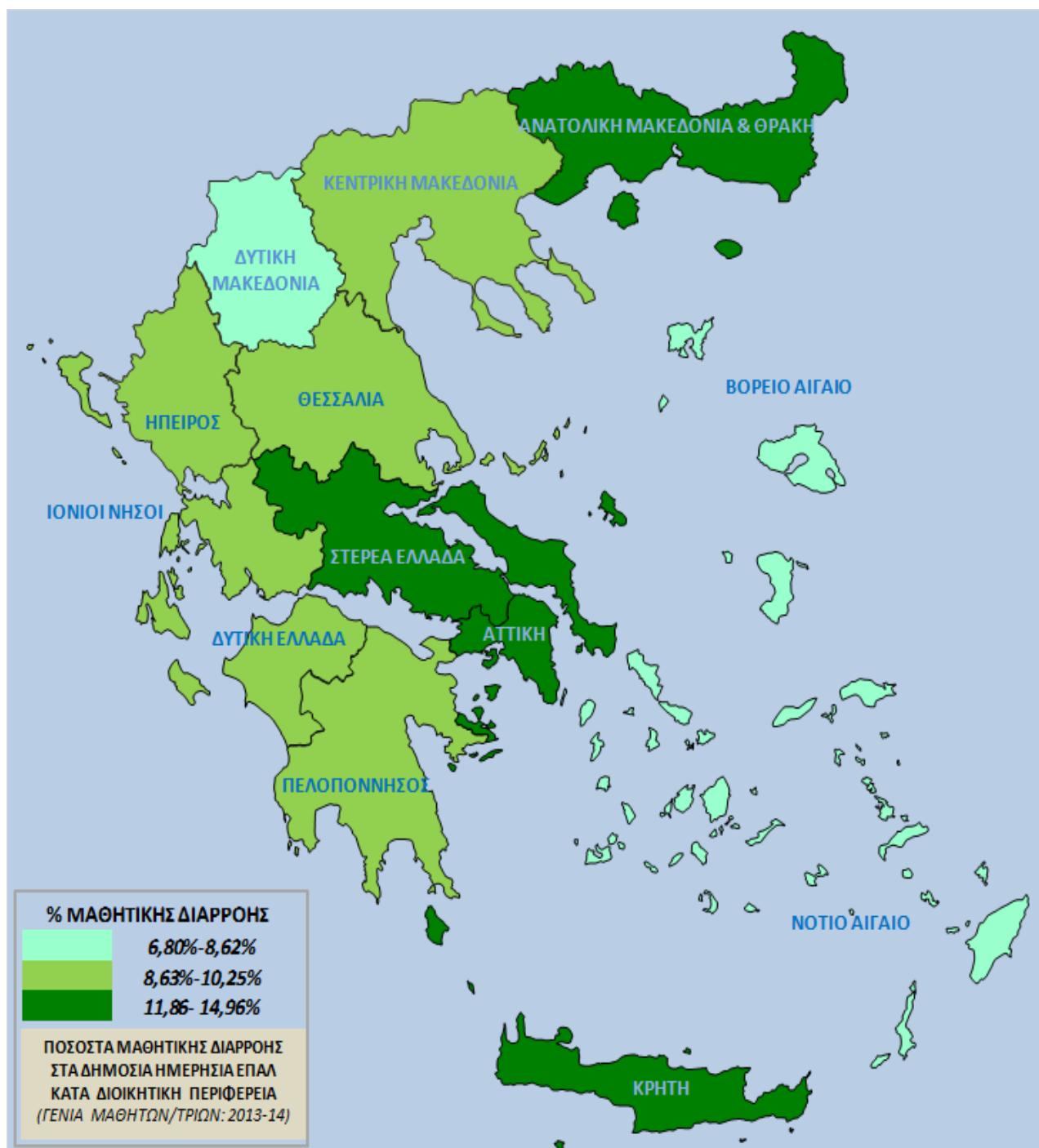
Γ1. Στερεά Ελλάδα (14,96%)

Γ2. Ανατολική Μακεδονία-Θράκη (13,36%)

Γ3. Αττική (12,43%)

ΧΑΡΤΗΣ 4: ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΣΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΛΥΚΕΙΑ ΚΑΤΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ (ΓΕΝΙΑ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ 2013-14)

² Η συγκεκριμένη Ενότητα σχεδιάστηκε μεθοδολογικά από κοινού με τον επίκουρο καθηγητή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου κ. **Νίκο Φωτόπουλο** (μέλος της ομάδας Έργου). Ταυτόχρονα, δομήθηκε πάνω σε μία κοινή μεθοδολογική προσέγγιση με στόχο την ολιστική προσέγγιση του ερευνητικού εγχειρήματος στη βάση μιας «έρευνας πεδίου» με ποιοτικά χαρακτηριστικά. Επιπροσθέτως, η κοινή αυτή μεθοδολογική προσέγγιση εφαρμόζεται και στα παραδοτέα που αναφέρονται στα μεθοδολογικά εργαλεία για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο, τα οποία θα εκπονηθούν ως ξεχωριστά και αυθύπαρκτα μέρη του συνολικότερου έργου. Το εν λόγω παραδοτέο, αποτελεί μέρος του ευρύτερου συνόλου της έρευνας λαμβάνοντας υπόψη τα επικαιροποιημένα ποσοτικά στοιχεία του ΙΕΠ (2017), Πληροφοριακό σύστημα *my school* (Ιαν. 2017), <https://www.d-maps.com>, Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Μαθητικής Διαρροής, Αθήνα: Ι.Ε.Π.

Πηγές: Πληροφοριακό σύστημα *my school* (Ιαν. 2017), <https://www.d-maps.com>, επεξεργασία: Παρατηρητήριο Μαθητικής Διαρροής ΙΕΠ (σελ.205)

Αναλυτικότερα σε επίπεδο Νομών (με βάση τον απόλυτο αριθμό μαθητών/τριών):

Ι. Αθήνα (273 μαθητές/τριες)

- II. Θεσσαλονίκη (131 μαθητές/τριες)
- III. Πειραιάς (88 μαθητές/τριες)
- IV. Ηράκλειο (63 μαθητές/τριες)
- V. Δυτική Αττική (51 μαθητές/τριες)
- VI. Αχαΐα (45 μαθητές/τριες) (σελ.218).

3.1 Η επιλογή σχολικών μονάδων για την έρευνά μας

Η επιλογή των σχολείων της έρευνας θα πρέπει να στηρίζεται σε κάποια ρητά κριτήρια που να σχετίζονται με όσα έχουν ήδη αναφερθεί. Όπως έχουμε εξηγήσει η συγκεκριμένη έρευνα ενδιαφέρεται τόσο για τους εξωσχολικούς όσο και τους ενδοσχολικούς παράγοντες που συντελούν στη μαθητική διαρροή υπό τη διευρυμένη έννοια της σχολικής αποτυχίας. Συνεπώς, μας ενδιαφέρει μια ολιστική προσέγγιση που υπερβαίνει τη σχολική μονάδα, αν και αυτή παραμένει στο επίκεντρο της έρευνας. Δεν είναι όμως ζητούμενο η διερεύνηση μιας μεμονωμένης σχολικής περίπτωσης. Αυτή είναι μια πρώτη επιλογή.

Ένα σημείο που χρήζει προσοχής είναι η αποτύπωση της μαθητικής διαρροής. Πράγματι, σε πολλές περιπτώσεις η μαθητική διαρροή, ποσοστιαία φαίνεται μεγάλη αλλά στην πραγματικότητα αφορά πολύ λίγους μαθητές. Συνεπώς, η προσοχή πρέπει να δοθεί σε ένα συνδυασμό αριθμητικών και ποσοστιαίων δεδομένων. Με άλλα λόγια, η επιλογή σχολικών μονάδων δε θα στηρίζεται μόνο στην κατάταξή τους με βάση το ποσοστό διαρροής.

Τέλος, λόγω της ολιστικής προσέγγισης που έχει επιλεγεί, θα γίνει προσπάθεια να διερευνηθούν περιοχές της χώρας όπου η μαθητική διαρροή φαίνεται να υπάρχει σε όλες τις βαθμίδες και σε αρκετές σχολικές μονάδες.

Με βάση τα προηγούμενα κριτήρια τρεις φαίνονται να είναι οι περιοχές της Ελλάδας που πληρούν τα κριτήρια: α) Η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, β) η Αττική, γ) η Δυτική Ελλάδα

3.2 Ανατολική Μακεδονία-Θράκη

Τα δύο ΕΠΑΛ που μπορούν να επιλεγούν για την έρευνά μας είναι: α) 1^ο ΕΠΑΛ Ξάνθης, β) ΕΠΑΛ Γλαύκης.

Συγκεντρωτικά λοιπόν το δείγμα μας για την Ανατολική-Μακεδονία-Θράκη διαμορφώνεται ως εξής:

Σχολεία έρευνας στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	
ΕΠΑΛ	1ο ΕΠΑΛ Ξάνθης
	ΕΠΑΛ Γλαύκης

3.3 Αττική

Τα ΕΠΑΛ που μοιάζει να ενδιαφέρουν την έρευνά μας είναι: α) 2^ο ή 3^ο ΕΠΑΛ Αχαρνών, β) 1^ο ή 2^ο ΕΠΑΛ Αιγάλεω, γ) 1^ο ΕΠΑΛ Αθηνών ή 2^ο ΕΠΑΛ Ελευσίνας-Κελεός.

Συγκεντρωτικά λοιπόν το δείγμα μας για την Αττική διαμορφώνεται ως εξής:

Σχολεία έρευνας στην Αττική	
ΕΠΑΛ	2ο ή 3ο ΕΠΑΛ Αχαρνών
	1ο ή 2ο ΕΠΑΛ Αιγάλεω
	1ο ΕΠΑΛ Αθηνών ή 2ο ΕΠΑΛ Ελευσίνας-Κελεός

3.4 Δυτική Ελλάδα

Τα ΕΠΑΛ που φαίνεται να ανταποκρίνονται στα κριτήρια της έρευνας είναι: α) 2^ο ΕΠΑΛ Πάτρας, β) 1^ο ΕΠΑΛ Μεσολογίου. Συγκεντρωτικά λοιπόν το δείγμα μας για τη Δυτική Ελλάδα διαμορφώνεται ως εξής:

Σχολεία έρευνας στη Δυτική Ελλάδα

ΕΠΑΛ	2ο ΕΠΑΛ Πάτρας
	1ο ΕΠΑΛ Μεσολογγίου

3.5 Συγκεντρωτικά το δείγμα

Με βάση την προηγούμενη παράθεση στοιχείων το τελικό δείγμα μας ορίζεται ως ακολούθως:

Στο σύνολο της Χώρας	ΕΠΑΛ
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	2
Αττική	3
Δυτική Ελλάδα	2
Σύνολο τριών περιφερειών	7

Είναι προφανές ότι το αρχικό αυτό δείγμα μπορεί να τροποποιηθεί σε περίπτωση ανάγκης λόγω απρόβλεπτων τοπικών συνθηκών και προβλημάτων.

4. Η εστίαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ειδικότερα στο ΕΠΑΛ

Το ΕΠΑΛ ως αυθύπαρκτη και ξεχωριστή δομή στο πλαίσιο της μετα-υποχρεωτικής εκπαίδευσης έχει τις ιδιαιτερότητές του και τη δική του δυναμική. Συγκεκριμένα, το ΕΠΑΛ ανήκει στη δευτεροβάθμια μετα- υποχρεωτική εκπαίδευση με συνέπεια οι δεσμεύσεις υποχρεωτικότητας (νομικές και άλλες) να μην υφίστανται με τον τρόπο που υπάρχουν στην πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση. Από εκεί και πέρα, μια πρώτη (και βασική) ιδιαιτερότητα είναι ότι το ΕΠΑΛ δεν έχει ακόμα ξεπεράσει ένα είδος κοινωνικού στιγματισμού που το διατρέχει και έχει να κάνει με τη διαδεδομένη αντίληψη ότι εκεί πάνε οι λιγότερο καλοί μαθητές. Συνεπώς, η ένταξη στο ΕΠΑΛ φέρει μαζί της μια σχολική πορεία που είναι πολλές φορές διαμορφωμένη μέσα από τραυματικές εμπειρίες τόσο μαθησιακές όσο και ευρύτερες εκπαιδευτικές/κοινωνικές. Ως εκ τούτου, μια πρώτη ομάδα ενδιαφέροντος που θα εστιάσει η έρευνα είναι εκείνη των μαθητών/τριών που εγγράφονται αλλά δεν αγκιστρώνονται στο σχολείο (ΕΠΑΛ).

Μια δεύτερη σημαντική ιδιαιτερότητα είναι οι ηλικίες των μαθητών/τριών. Πράγματι, με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ελληνικής στατιστικής Αρχής (ενάρξεως 2014-2015), από τους συνολικά 87.093 μαθητές/τριες ΕΠΑΛ της χώρας, «μόλις» οι 54.983 (63,13%) έχουν την κανονική ηλικία για αυτή τη βαθμίδα (γεννηθέντες το 1999, 1998 και 1997). Συνεπώς, πάνω από το 1/3 των μαθητών/τριών είναι μεγαλύτερης ηλικίας. Από αυτούς 16.479 (18,92%) είναι γεννημένοι από ένα ως τρία χρόνια νωρίτερα (1996, 1995, 1994) ενώ ως ακραία τιμή 9.317 (10,7%) είναι γεννημένοι από το 1988 (26 ετών) και προγενέστερα.³

Μια άλλη ιδιαιτερότητα των ΕΠΑΛ είναι το φύλο. Πράγματι, από τους 87.093 μαθητές/τριες, οι 61.048 (70,1%) είναι αγόρια και 26.045 (29,9%) κορίτσια. Είναι εμφανές ότι αυτή η διαφυλική ιδιαιτερότητα θα πρέπει να ληφθεί υπόψη στην ανάπτυξη της έρευνας. Μια επιπλέον ιδιαιτερότητα των ΕΠΑΛ έχει να κάνει με τις ειδικότητες που παρέχονται. Διαστάσεις που αφορούν τόσο τη σύνδεση με το εξωτερικό περιβάλλον τους

³ <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED27/2014>

όσο και τις εσωτερικές τους διαρθρώσεις είναι κρίσιμες. Όσον αφορά το πρώτο έχει ενδιαφέρον να διερευνήσει κανείς τους προσφερόμενους τομείς εκπαίδευσης με τις τοπικές και ευρύτερα περιφερειακές δραστηριότητες. Σχετικά με το δεύτερο, να διερευνήσει τις αιτίες της διαφυλικής ανισορροπίας μέσω των προσφερόμενων τομέων και της επιλογής τους από τους υπάρχοντες/ουσες μαθητές/τριες, όπως επίσης και το πρόβλημα της μαθητικής διαρροής τόσο ανά τομέα όσο και κατά φύλο. Για παράδειγμα, να αναφέρουμε ότι την περίοδο 2013-2015 καταργήθηκε ο τομέας υγείας, ο οποίος παραδοσιακά υποδεχόταν κατά μεγάλη πλειονότητα το γυναικείο φύλο. Με βάση τα προηγούμενα, θα ακολουθήσει στο Μέρος Β', το οποίο αποτελεί οργανική συνέχεια του Μέρους Α', η κατασκευή των εργαλείων της έρευνας.

5. Βιβλιογραφία

- Βεργίδης, Δ.- Σταμέλος, Γ. (2007) Η υπο-εκπαίδευση στην Ελλάδα, στο *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τ.49, σελ.199-223.
- Eurofound. (2016). *Exploring the diversity of NEETs: Country profiles*. Retrieved 04 02, 2018, from <https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef1602en2.pdf>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2016α). *Εγγυήσεις για τη νεολαία και Πρωτοβουλία για την απασχόληση των νέων: τρία χρόνια μετά*. Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. COM (2016) [646 τελικό, 04.10.2016].
- Κανελλόπουλος, Κ., Μαυρομάρα Κ., Μητράκου Θ.,(2003): *Εκπαίδευση και αγορά εργασίας*,Αθήνα: ΚΕΠΕ, Μελέτες 50.
- Λυδάκη Α., (2001) *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Mayring, Ph. (1994). Qualitative Inhaltsanalyse. Στο: A. Böhm, A. Mengel & T. Muhr (επιμ.). *Texte verstehen: Konzepte, Methoden, Werkzeuge*. Konstanz: Universitätsverlag, σσ. 159-176.
- Mayring, Philipp (2000β). Qualitative Inhaltsanalyse [28 Absätze]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), Art. 20, <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs0002204.nqr-berufsbildung.ch>.
Website of the State Secretariat for Education, Research and Innovation SERI: Swiss National Qualifications Framework for Vocational and Professional Education and Training (NQF VPET). Προσπελάστηκε τέλος Ιουνίου 2015.

- Morrow, V. (2001), Young people's explanations and experiences of social exclusion: retrieving Bourdieu's concept of social capital. *International journal of sociology and social policy*, 21(4/5/6), 37-63.
- Μπαξεβανάκης, Δ. (2017, 03 29). *Τι είναι και το προσφέρει το ΕΠΑΛ*. Retrieved 04 02, 2018, from <http://www.alfavita.gr/arhron/ypourgeio-paideias/ti-einai-kai-ti-prosferei-epal-stoys-mathites>
- Μπονίδης, Κ. (2004). *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας: διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπονίδης, Κ. (2012). Η ποιοτική Ανάλυση Περιεχομένου ως μια συνθετική προσέγγιση ανάλυσης κειμένων. Στο: Μ. Πουρκός (επιμ.), *Δυνατότητες και Όρια της Μείξης των Μεθοδολογιών στην Κοινωνική και Εκπαιδευτική Έρευνα: Διευρύνοντας τις Προοπτικές στον Ερευνητικό Σχεδιασμό*, Αθήνα: Ίων.
- Παπαδοπούλου, Δ. (2012). *Κοινωνιολογία του αποκλεισμού στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Τόπος.
- Παλαιοκρασάς, Σ., Ρουσέας, Π., & Βρετάκου, Β. (2000). Έρευνα των αποφοίτων μεταγυμνασιακής δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, οι οποίοι δε συνέχισαν σπουδές σε ιδρύματα τριτοβάθμιας επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτισης. Αθήνα. Ανακτήθηκε από: <http://www.pi-schools.gr/programs/par/index.html>.
- Parliament UK. (2018, 03 05). *NEET: Young people Not in Education, Employment or Training*. Retrieved 04 02, 2018, from <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN06705>
- Παπαδάκης, Ν. (2013). «Οι NEETs στην Ευρώπη: Συγκλίσεις, αποκλίσεις και οι ερμηνευτικά επισκέψιμες όψεις του φαινομένου», στο Ν. Παπαδάκης

(επιμ.). *Βαρόμετρο απόντων: οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*, Αθήνα: Σιδέρης.

- ΥΠΠΕΘ, ΕΥΕ/ΥΠΠΕΘ, ΙΕΠ. (2015). Στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (ΠΕΣ) στην Ελλάδα στο πλαίσιο του ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού – Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020». Αθήνα: ΥΠΠΕΘ.
- Φωτόπουλος, Ν (επιμ.)(2013) *Κατάρτιση, Απασχόληση, Εκπαιδευτική Πολιτική*, ΚΑΝΕΠ: Αθήνα.

